

Юрій Завгородній

Прозаїк, поет і перекладач, Член Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників. Народився 14 липня 1940 року в Дніпропетровській обл. (с. Семенівка, Криничанський р-н), дитячі та шкільні роки минули в російській глибинці.

За фахом — інженер-будівельник. Працював на будівництві великих електростанцій в Україні, Латвії, на Крайній Півночі в Росії. Завершив кар'єру будівельника головним інженером Управління будівництвом Чорнобильської АЕС (1989–1993). Згодом був начальником управління в Міністерстві енергетики України (1993–1999).

Друкуватися почав у студентській багатотиражці з 1957 року, а 1959-го в дніпропетровській обласній молодіжній газеті «Прапор юності» з'явилася його перша поетична добірка. З 1969 по 1989 рік твори Ю. Завгороднього не приймалися до

друку в Україні з політичних міркувань тодішнього режиму. Твори Ю. Завгороднього друкувалися за межами України: Бельгія, Білорусія, Латвія, Німеччина, Польща, Росія, Словацьчина, Франція.

Автор чотирьох романів та творів малої прози: «Злам» — роман в новелах (1999, «Живиця», Київ; повторно — 2001, «Кальварія», Львів); «За що?» — пригодницький роман (2003, «Юніверс», Київ); «Йду проти себе» — роман в новелах (2004, «Кальварія», Львів); «Задовгий день «Ч» — роман-спогад про наслідки Чорнобильської катастрофи (2005, «Кальварія», Львів); оповідання, новели та есеї друкувалися в різних часописах. Переклав з латиської біографічний роман-есеї Яніса Петерса «Раймондс Паулс» (2005, «Кальварія», Львів). Крім того, автор понад десятка поетичних книжок, серед них: «Тече між пальцями пісок» (1993, «Український письменник»); «Поміж вчора і завтра» (1994, «Український письменник», «Вир»); «На часі проща» (1995, «Український письменник»); «Прочинене в часі вічко» (1996, «Український письменник»); «На зламі часів» (1998, «Живиця»); «Не в'яне полум'я свічі» (2000, «Дніпро»); «Озирнутися перед порогом» (2002, «Гранослов»); у перекладах з латиської: збірка віршів Кнутса Скуєнієкса «Насіння в снігу» (1994, «Український письменник»); 50 поетів Латвії в антології «З латвійського берега» (1999, Поліграфічний центр КНУ ім. Тараса Шевченка).

Лауреат літературних премій ім. Павла Тичини (2002) та Володимира Сосюри (1993), міжнародної (Мюнхен, Німеччина) премії ім. Івана Кошелівця (2003), Латвійською республікою відзначений за внесок до народної дипломатії (2000).

ПИСЬМЕННИКИ В НАРОДНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

Міждержавні стосунки відбуваються різно і ще з отих прадавніх часів, коли почали виникати лишень перші державні утворення на рівні племінних громад. З подальшим стрімким перебігом століть усталилися поступово певні стандарти й манери поведіння дипломатів на різних офіційних перемовинах чи прийомах, навіть поведінки за неформальних зустрічей, а щодо спілкування з журналістами навіть побутує досить багато анекдотів, які перетинають міждержавні кордони у безвізовому режимі. Хоча мало б бути не до сміху, коли дипломатові треба через силу стримувати гнів і ввічливо усміхатися справжньому ворогу. Натомість не завжди можна привселюдно потиснути руку представникові потенційно дружньої країни. І не завжди можна бути відвертим у розмовах ані з першим, ані з другим. Навіть при нейтральних балачках про погоду все одно необхідно з особливою ретельністю добирати слово до слова, аби співрозмовник не дістав якоїсь дрібки з конфіденційної інформації. Вочевидь, саме ці обставини призвели до появи іншого варіанта дипломатії, яку з чіткією легкою рукою було названо «народною». Для її розвитку створюються як суто громадські організації і діють товариства дружби; подеколи й між тими, які не мають дипломатичних стосунків. Задля координації діяльності у різних сферах людського буття ще з проминулих століть виникають міжнародні розгалужені об'єднання, які не лише функціонують для періодичних і розмов, але від своєї праці мають досить потужний вплив на діяльність урядових структур. У сьогоденні вже є загальновідомі «Лікарі без кордонів», «Журналісти без кордонів» тощо. Нещодавно у Києві з ініціативи Національної спілки письменників України відбулася установча конференція міжнародної асоціації «Слово без кордонів», в якій взяли участь представники письменницьких спілок з вісімнадцяти країн. Без ніякого сумніву, нова асоціація незабаром, зі вступом до неї нових членів, може стати не лише потужним захисником свободи письменницького слова, але й провідником взаєморозуміння між народами і країнами через взаємне поширення здобутків літератури у всіх її проявах. Водночас, крім подібних об'єднань, є поширеними й більш вузькі зустрічі між колегами тої чи іншої професії. Мені випадає щороку бувати на письменницьких зустрічах у різних країнах. Розповіддю

про одну з них я хотів би підкріпити свою думку щодо ефективності народної дипломатії на вирішення серйозних стратегічних для України завдань.

На початку літа 2007 року на березі стрімкої гірської річки Солінка, що стікає з відрогів Карпат, у невеличкому приватному пансіонаті кілька днів уже вчетверте письменники трьох сусідніх країн обговорювали проблеми не лише літературної співпраці між поляками, словаками й українцями, але ще торкалися і болючих проблем культурного розвитку національних меншин як у своїх країнах, так і власної діаспори, розсіяної далеко за межами материзни. Кожному боліло своє. Поляки підводили наукове підґрунтя під поняття «креси» у сучасному політичному стані, спираючись насамперед на давніші й теперішні приклади з літератури. Мені ж згадувалися водночас події у цих заліснених Бескидах теж не такої вже сивої давнини і саме там, де відбувалася наша зустріч — на стику теперішніх кордонів України, Польщі та Словаччини. Від берега Солінки до українського кордону лише кілометрів із двадцять, а до словацького теж ненабагато більше. Крім щирих і відвертих розмов були і поїздки тими теренами, коли доводилося споглядати з вікон автобуса на нічийні сьогодні давні українські церквички, на назви сіл і містечок: Санок, Слізко, Боровиця, що вже говорити про багато відоміші українцям міста — Ряшів (нині Жешув), Ярослав, Перемишль, Березів чи інші на території теперішнього Підкарпатського воєводства на крайньому сході Польщі. Всі вони були пов'язані з нашою історією не одне століття поспіль, а нині сув'язь майже урвалася. Саме нині, бо що там якихось п'ятдесят років для тисячоліть! Так само ностальгійно згадували і наші друзі про колишні польські поселення на українських теренах. Час не лише лікує чи приглушує болі, а й дає можливість більш об'єктивно оцінювати минуле не лише для сьогодення, а й для прийдешніх часів. Саме тому не було у тих наших розмовах ніякої агресивності, а коли обговорювали давнє, то єдналися наприкінці думкою, що не можна забувати спільні трагедійні моменти нашої історії, але переважно для того, аби не повторювати помилок у майбутньому. Донесення до своїх співвітчизників такої думки саме авторитетним письменницьким словом створюватиме атмосферу руйнації стереотипів взаємної багатовікової ворожнечі. Офіційній дипломатії набагато легше здобувати перемоги за сталої підтримки свого наро-

ду. А щодо необхідності жити у дружбі полякам і українцям особливо емоційно виступали і відомий в Україні жешувський письменник Збігнев Доміно, автор виданої українською мовою епопеї «Сибіріада польська», і його молодший колега Анатоль Дячинський, який також подав у своїй автобіографічній книзі гірку правду поневірянь «спецпоселенців» уже в сухих і холодних степах Казахстану. У розповіді панів Збігнева і Анатолія йдеться про біди не лише польських вигнанців, але й про біди представників інших народів, включно з українським. Роман А. Дячинського «Про тих, позабутих, згадайте хоч словом» ще має прийти до українського читача, дати уявлення про масштаби комуністичного терору і на наших, і далеких азійських землях. Збігнев Доміно зауважив якимось побіжно, без зайвого акцентування, оскільки вважав свою думку безсумнівною і вже загальновідомою, що ніщо так не змогло стоваришувати різні народи, навіть ті, котрі колись ворогували між собою, як шовіністична імперська політика держави, яка сьогодні, хоча й набагато звузилася у своїх кордонах, але продовжує мріяти про давню велич, про повернення під свій скіпетр «невдячних народів». Епопею Збігнева Доміно вже перекладено кількома мовами, цей твір продовжують перекладати й далі, готується його екранізація. Але не тільки спогади про сумне було головною темою обговорення нашої подальшої співпраці. Була і відправа у храмі, і прийом мером Жешува — це місто є центром Підкарпатського воєводства. Відбувалися виїзди учасників, в першу чергу — гостей свята, на зустрічі з читачами, було й покладання квітів на могилі видатного польського поета Юліана Пшибося з відвідинами його музею, інтерв'ю журналістам з багатьох засобів масової інформації. А незабутні спільні співанки біля багаття, коли звучали пісні різні, але дуже схожі словами й мелодіями. Завзято сперечалися представники трьох народів, чия то насправді пісня! Чия? А наша спільна, бо найчастіше на тих зустрічах кожен міг говорити своєю мовою, але його розуміли всі присутні без перекладу, що лишень підкреслювало нашу спорідненість. На жаль, подібного ніколи не траплялося зі мною на літературних зустрічах у Росії, а інколи — навіть в Україні...

Коли ми після палких і результативних дискусій поверталися до Ряшева з карпатських лісів, Збігнев Доміно жартома запропонував мені подумати над поверненням Україні карпатських Бескидів в обмін на «място Львув», на що я відповів

йому більш серйозною пропозицією: «Візьміть, друзяки, до себе, тобто — до Унії Європейської, не лише Львів, а всю Україну. Тоді кожен поляк, як і кожен українець, зможе вільно і без ніяких обмежень пересуватися на наших спільних просторах від Чорного до Балтійського морів». Колега без жодних вагань і досить емоційно потис мені руку й одразу наповнив келихи для тосту за прискорення вирішення наших територіальних та історичних проблем саме у такий спосіб — скоріший вступ (прийняття) України до Європейського Союзу. Я абсолютно певен, що цю думку буде поширювати на польських теренах не лише колега Доміно, вона вже входить поступово до свідомості поляків завдяки взаємним зустрічам на різних рівнях не лише письменницької спільноти, про це говорять і результати соціологічних опитувань серед громадян Польської держави — слабшають давні стереотипи і на побутовому рівні.

Міжнародну зустріч, про яку йдеться, започаткувало і проводить у Підкарпатському воєводстві Жешувське відділення Союзу польських літераторів під назвою «Література кресів Польщі, Словаччини та України». У червні цього року вона відбувалася четверте, але після цьогорічних дискусій п'ята зустріч уже дещо змінить назву: замість застарілого й недвозначного слова креси буде вжите більш коректніше визначення територій спільного проживання — пограниччя. Мені вже надіслали польські письменники запрошення для продовження дружніх дискусій на 2008 рік під відкоригованою назвою імпрези. Само собою зрозуміло, що багато інших українських літераторів щороку беруть участь у подібних зустрічах у Польщі зі своїми колегами в різних місцях. І я теж буваю на дружніх дискусіях не лише у Підкарпатському воєводстві. З різних польських зустрічей кожного разу залишається в мене багато чого непересічного, пам'ятного, приємного. Вони відбуваються в багатьох регіонах Польщі, варто згадати хоча б регулярний збір поетів Польщі, Чехії, Німеччини та України у Вроцлаві під гаслом «Поети без кордонів» або письменницькі зустрічі у Варшаві чи Закопаному, в інших воєводствах. Для участі в них кожного разу запрошують все більше і більше письменників з України. Виникає різноманітних літературних фестивалів все більше і більше, і майже всі вони згодом стають регулярними літературними імпрезами, і кожна має своє обличчя. І щоразу відчуваєш на них причетність до великої європейської родини, де всі народи живуть у

своїх країнах, але без кордонів і митниць, без старших і молодших, живуть значно комфортніше за нас. Але справа не лише в тім, не тільки в українському розумінні нової об'єднаної Європи — більш значущим стає відчуття європейців, що українці теж належать до тої самої великої родини, що формалізація цієї істини через міждержавні угоди є лише питанням часу, і від нас усіх залежить прискорення цього рішення.

Хоча варто зазначити, що ми пасемо задніх навіть в організації подібних зустрічей (буваю не лише у польських колег, а беру участь і в інших міжнародних літературних подіях у різних країнах) — коли й відбудеться випадково щось схоже, то майже ніякого розголосу — майже ніякого суспільного резонансу. Навіть згаданій установчій конференції письменницької асоціації «Слово без кордонів» присвятили увагу лише «Літературна Україна» і «Слово Прогресу». А це ж надто важлива проблема для діяльності не лише нашої Національної спілки. Адже літературні наслідки має кожна зустріч письменників з різних країн, бо ж вони, як і представники різних інших професій, на своїх міжнародних зустрічах вирішують не тільки спільні фахові питання, тому щодо такої діяльності «народних дипломатів» варто говорити і детальніше, і залучати більш широке коло зацікавлених сторін. Насамперед — державні структури, які начебто і створені спеціально для того, однак сьогодні якимось зовсім відсторонено спостерігають за проявами народної дипломатії. Інколи здається, що й заздрісно ставляться до її успіхів. Інакше як розуміти прохолодне ставлення державних установ до діяльності українських товариств дружби з іншими країнами. Ці товариства створювали ентузіасти, що мають міцні зв'язки з конкретними країнами: чи працювали там, чи вчилися, чи досконало знають культуру і вивчили мову, перекладають українською літературні досягнення іншого народу. Вони підтримують постійні контакти, володіють реальною ситуацією щодо проблемних питань «своєї» країни, мають друзів на різних рівнях, з якими обговорюють без дипломатичних тонкощів найскладніші проблеми, і могли б бути корисними при підготовках зустрічей керівників держав чи офіційних делегацій будь-якого рівня. Колись, нехай і формально, лише раз на рік запрошували на зустріч з Міністром закордонних справ України голів кількох десятків організацій, що утворили Українську федерацію товариств дружби з іншими країнами. Та, на жаль, жодного разу з

тих розмов не поставали реальні справи. Може з тої причини в останні роки й зовсім припинили такі зустрічі.

Я досить часто відвіую Латвію, своїх рідних, які живуть там, численних друзів і колег не лише серед літераторів, бо ж працював у Латвії не як письменник, а будівельником. Усіма ними я збагатився за два десятки років роботи в цій республіці. Чимало хто з моїх знайомих займає сьогодні досить поважні посади на державній службі чи займається успішним бізнесом. Звичайно, що при спілкуванні ми можемо собі дозволити багато чого такого, що виходить за рамки можливостей офіційної дипломатії. Інформація, якою ми обмінюємося, мала б активніше впливати навіть на вирішення міждержавних проблем. Отож навіть на прикладах із власного досвіду активного літератора, а в минулому й високопосадовця в Латвії та Україні, доводиться констатувати, що сьогодні народна дипломатія в Україні використовується не вповні від її справжніх можливостей.

